

Mgr. Jaroslav Novotný, Ph.D.

Fakulta humanitních studií

Univerzity Karlovy

Posudek oponenta na disertační práci Vlastimila Jílka, *Otázka nebezpečí a možnosti proměny vztahu k řeči: K Heideggerovu titulu „nebezpečí“ (die Gefahr)*, Praha: FHS UK, 2019.

Celkové zhodnocení:

Autor chápe záměr (viz s. 7) své práce jako pokus uvést Heideggerovo pojetí pravdy myšlené jako neskrytost bytí do souvislostí s problematikou bytnosti techniky (Ge-stell), a to s ohledem na nebezpečí (Gefahr), které se skrývá v tomto specifickém způsobu odkrývání. V návaznosti na to ukazuje, že je to umění a básnění, které jako význačná cesta k neskrytosti v sobě skrývá bytostnou možnost čelit tomuto nebezpečí.

Tento záměr se v práci naplňuje celkem v šesti kapitolách. Vychází se od Heideggerova pojetí pravdy ve 30. letech, konkrétně z textu *O bytnosti pravdy* (1. kapitola). Na to navazuje sledování otázky neskrytosti v *Původu uměleckého díla* (2. kapitola), předkládá se Heideggerova koncepce Ge-stellu jako poslední epochy dějin bytí (3. kapitola). Otázka údělu bytí se pak sleduje v opoře o básnění F. Hölderlina (4. kapitola), a na to pak navazuje rozvaha souvislostí básnění a původní příslušnosti člověka k řeči (5. kapitola). Otázka bytnosti řeči ve zpětné souvislosti s nebezpečím Ge-stellu se pak řeší v poslední 6. kapitole, která tak představuje i završení práce.

Práce vychází především z Heideggerových textů (pracuje s texty v rozsahu od 30. let až po velmi pozdní Heideggerovy texty), na příslušných místech se využívají české překlady Hölderlina, využití dalších autorů či výkladové literatury je přímo v práci minimální (z výkladové literatury jde předně o interpretace L. Benyovszkého).

* * *

Na začátek musím přiznat, že zhodnocení práce a rozhodnutí, zda je jako disertační práce přijatelná, je pro mne obtížné, a to z řady důvodů, které shrnuji do třech skupin (vybrané konkrétní připomínky a výhrady pak připojuji za celkovým zhodnocením níže):

A/ Předně předložená práce se obtížně čte. Příčinou toho je způsob autorova psaní, strukturace textu, ohled na zpřehlednění textu pro čtenáře, koncepce výkladu atd. Práce celkově budí dojem masivního toku textu, který je přehuštěn pojmy, výklady a apely, a který je snad až dodatečně rozčleněn na kapitoly a paragrafy. A i toto rozčlenění je pro čtenáře nepřehledné, protože kapitoly jsou bez pojmenování a paragrafy zase označují určité detailní kroky výkladu, takže se snadno ze zřetele ztratí vztah mezi částí a celkem. Teprve až po přečtení práce a s určitým odstupem vidím jako čtenář zřetelně celkovou linii výkladu.

Dalším důvodem obtížné sledovatelnosti textu jsou rozvláčné výklady a dlouhé a podrobné parafráze, jež jsou mnohdy zbytečné, neboť se k jádru věci dalo jít přímější cestou. Některé klíčové výklady a motivy se navíc opakují. Důvodem je autorova snaha vždy na potřebném

místě připomenout pro navazující výklad předchozí vyložené souvislosti, resp. vždy znovu explikovat celý tematický kontext. Avšak podle mého je efekt opačný, výklad se zbytečně zadržává, v toku textu se vytváří vír, který nás hází zpět a nedovoluje udržet se u plynulého sledování pokračujících souvislostí.

Kapitolou samou o sobě je autorovo uvádění pojmů či motivů na scénu, jejichž výklad se však provede až o několik stránek dále, odkud je teprve až zpětně srozumitelný smysl předtím uvedených pojmů. Takto uvedený pojem tedy zprvu budí dojem hesla či apelu, jemuž chybí patřičné zdůvodnění, čtenář na daném místě neví, odkud se uvedený pojem bere, nevidí jeho význam ani začlenění v kontextu.

B/ Když bych si položil otázku, zda předložená disertace přináší něco zásadně nového ohledně interpretací Heideggerova myšlení, tak musím říci, že se mi nějaké novum nedaří vidět. Autor ve vytyčené linii motivů sleduje věrně Heideggerovy výklady. Ty jsou co do celkového smyslu a záměru předkládány přiměřeně, diskutovat by šlo o řadě dílčích kroků, nicméně celkovému podání nemám co vytknout. Po této stránce je práce přijatelná, nikoli však objevná.

Problémem zde ovšem je, že věrnost sledovaným Heideggerovým výkladům je mnohdy tak bezprostřední, že se v práci na mnoha místech ztrácí rozdíl či odstup mezi perspektivou autora a perspektivou Heideggera. Spjatost autorova myšlenkového postupu s Heideggerovým pak nejvíce vynikne v pasážích, kde se pracuje s Hölderlinem. Zde na některých místech není jasné, zda mluví autor, Heidegger či Hölderlin.

C/ Pokud bych jako kritéria hodnocení vzal očekávatelné požadavky na badatelský výstup a případnou publikovatelnost, musel bych předloženou práci odmítnout. Práce neodpovídá standardnímu výstupu bádání, např. nějakého konceptuálního či historicko-filosofického srovnání. Práce nesrovnává Heideggerovy koncepce s jinými, ani nesrovnává různé varianty v rámci Heideggerových výkladů ani nesleduje vývoj vlastního Heideggerova myšlení. Práce toto myšlení totiž ve vytyčené tematické souvislosti *následuje* a snaží se tak podat určitou ucelenou cestu promýšlení jistých základních otázek. Takovýto postup ovšem nebývá většinou považován za standardní postup bádání či výzkumu.

Co se týče publikovatelnosti, práci bych v dané podobě nedoporučil k publikování. Musela by se pročistit od zbytečných či opakujících se výkladů, zpřehlednit její struktura a učinit přímočařejší celková linie výkladu.

* * *

Na druhou stranu bych rád vyzdvihl důvody, proč lze práci přijmout jako disertační a připustit ji k obhajobě.

Práce patrně neodpovídá většinově očekávatelným požadavkům na badatelský výstup, nicméně je otázka, zda bychom měli nutně tyto požadavky naplňovat vždy i na poli filosofie, kde přeci oscilujeme mezi konceptuálními či historicko-filosofickými srovnáními na jedné straně a vlastním promýšlením daných problémů v jejich naléhavosti na straně druhé. Tato otázka se nabízí o to naléhavěji u této práce, jejímž tématem je Heideggerovo myšlení, které se explicitně vymezuje právě vůči vědeckosti a historickému srovnávání. Mám za to, že autor práce následuje právě tyto pokyny Heideggerova myšlení, aby neuvízl v pasti, jež je analogická té, o které sám píše v souvislosti s technikou, jejíž bytnost a nebezpečí nemůžeme přivést ke slovu v technickém chápání řeči. Je-li jedním z bytostných rysů posledního údělu bytí, jak ho

zakoušíme, vědeckost, nepřivedeme k řeči její bytnost a nebezpečí řeči vědeckého výzkumu, neboť věda ve svém provozování zůstává sama pro svou bytnost slepá.

Kdybych měl zhodnotit, zda práce naplnila svůj vytyčený záměr, tak musím říci, že naplnila (byť s výhradami k podání, jak uvádím výše). Práce následuje určitou myšlenkovou linii přes souvislost klíčových motivů Heideggerova myšlení. V rámci toho si autor zjednáva určité východisko v pravdě jako neskrytosti bytí, načrtá přístupovou možnost k dění neskrytosti v básnění, ukazuje na nebezpečí, jež tkví v poslední podobě údělu bytí a snaží se poukázat na určité vyústění spočívající právě v souvislosti myšlení, básnění a bytnosti řeči.

Vypracování navíc prozrazuje, že je dílem autorova letitého studia Heideggera, jehož součástí je zvládnutí řady Heideggerových textů. Byť autor mnohdy používá Heideggerovy formulace, nejde o pouhé přebírání slovních obrátů, nýbrž kontext dalšího výkladu vždy ukazuje, že jde o řeč z porozumění sledované problematice. Nejsilnější výkladové pasáže jsou pak ty, které se věnují básnictví, na čemž se patrně projevuje i vlastní osobní zájem autora. Ukazuje se tím také to, že sledovaná linie myšlení a motivů je i autorovou záležitostí myšlení, což je pro filosofii zásadní.

Tedy i přes řadu výhrad k provedení hodnotím celkově práci pozitivně a doporučuji, aby byla postoupena k obhajobě.

V Praze dne 3. 3. 2019

Mgr. Jaroslav Novotný, Ph.D.

Vybrané poznámky, připomínky a případné podněty k diskusi:

Autor opakuje svůj překlep v názvu Heideggerovy přednášky *Vom Wesen der Wahrheit* (s. 9 ad.).

V § 1 se mluví o proměně v uchopování pravdy mezi *Bytím a časem* a přednáškou *Vom Wesen der Wahrheit*. Když už se to zmiňuje, bylo by dobré alespoň načrtnout, v čem tato proměna spočívá. Byl by to autor při obhajobě schopen říci?

V § 2 (s. 10) se směšuje výklad pravdy jako adekvace s pravdou jako jistotou založenou v představujícím subjektu. To je potřeba precizovat. – Navíc tento paragraf může sloužit jako příklad problematické koncepce výkladu. Mluví se zde o nechání vyvstat věc nám vstříc „v otevřeném poli bytí“ (s. 10), přičemž toto vyvstání se „děje v otevřenosti řeči“ (s. 11). Nehledě k tomu, že autor neřekne, k jakým Heideggerovým termínům se tyto výklady vážou, jako problém tu především vidím, že se z ničeho nic začne operovat s klíčovými motivy, jejichž smysl se však dozvídáme až z dalšího výkladu. Na daném místě to pak budí dojem hesla nebo apelu, za kterým však není vidět žádný význam ani opodstatnění. Autor namísto toho, aby v daném paragrafu provedl výklad, který na jeho konci shrne, naopak nastřeluje dopředu to, co

se teprve bude vykládat v dalších paragrafech či dokonce kapitolách. Zbytečně tím svůj text poškozujete.

Co se myslí pojmem „směrnice a měřítko“ (s. 12), to by chtělo vyložit.

Že bytí „musí dávat smysl“ (s. 13). – Motiv smyslu jako určité základní strukturní souvztažnosti, v níž se vůbec rozvrhuje rozumění, to je záležitost *Bytí a času* (srv. *SuZ*, §§ 32, 34, 65 ad.). Avšak motiv rozumění a potažmo smyslu ustupují na začátku 30. let v explikaci bytí do pozadí ve prospěch motivu přístupnosti (*Offenheit*) a pravdy jako neskrytosti.

Co se míní pojmem „klam bytí“ na s. 17?

S. 22 „... pokusme se myslet neskrytost jako neskrytost bytí ... V neskrytosti bytí se děje pravda.“ – Zda nejde o tautologická, a tudíž nesmyslná vyjádření? Vždyť se striktně vzato říká, že se v neskrytosti bytí děje neskrytost (bytí).

Na téže stránce se objevuje motiv *fysis*, vyložený jako „vzcházející a zacházející přítomnění přítomného“. Odkud se tam vzal?

Na s. 26 je uvedeno srovnání s Mistrem Eckhartem. Odkud se čerpá?

Při parafrázích první části *Původu uměleckého díla* (s. 28) postupuje autor nepřiměřeně původnímu textu, mísí východisko tázání ve věcné stránce díla s necháním díla být tím, čím je. Jde přeci o to, že do vzájemného podmínění díla–tvůrce–umění vstoupíme přes zjevnou skutečnost umění v díle, přičemž dílo chápeme (běžně i tradičně) jako spojení věcné stránky s čímsi uměleckým navíc, načež se tedy zaměříme na otázku věčnosti, abychom odlišili to umělecké. Že sledování věcné stránky pak Heidegger dělá „pro lepší názornost“ na uměleckém díle, je pak jiná věc. A že se nakonec ukáže, že bytnost věci je přístupná až z bytnosti díla, je ještě další věc. To nejde na začátku při sledování východiska pojednání naráz spojit dohromady. – Obecně je to opět příklad, kdy autor disertace na jednu stranu podává obsáhlé a mnohdy až zbytečné parafráze či výklady (v dané souvislosti např. viz s. 30–31), na druhou stranu některé potřebné výklady nepřiměřeně zkracuje, resp. přeskakuje určitá argumentační zprostředkování.

Nerespektování původního postupu *Původu uměleckého díla* lze vidět i v dalších pasážích (s. 31), kde se opomíjí již zmíněné tematizování věcné stránky díla. Namísto přesného podání argumentace se vkládají do sledované tematiky apely o „hlubším zdrženlivém zamyšlení“, v němž je třeba „ponechat dílo při díle“ atp. Kde se tyto apely v *Původu uměleckého díla* vyskytují a případně, co znamenají (co je to za způsob myšlení)? – Navíc autor do výkladů *Původu uměleckého díla* vkládá výklady z přednášky *O bytnosti pravdy* (např. motiv tajemství, nouze ad., s. 30, 33). K tomu autor už v průběhu svých výkladů operuje se závěry, ke kterým výklad teprve směřuje. To vše dohromady vytváří velmi komplikovanou strukturu textu, která čtenáři rozhodně neusnadňuje souvislé a srozumitelné sledování výkladu.

Co znamená na s. 35, že „dílo minulosti“ je „ozvěnou světa“?

Na s. 38 mě zarazilo spojení pojmů otevřené místo, otevřený střed, světlna s pojmem „scestí“. V souvislosti se sledovaným motivem sváru, resp. střetu světa a země, jsem měl za to, že jde o něco ve smyslu „střet cest“. Že jde o souvislost nerozhodnosti, resp. dvojího skrývání, to se ukáže až na s. 46. – To je opět příklad problematického postupu výkladu. Autor k parafrázi původního Heideggerova výkladu připojí pojem odjinud (zde z přednášky *O bytnosti pravdy*),

který na daném místě mate, načež plný výklad tohoto pojmu, který se mezitím zhusta používá, podá až o osm stran dál.

Další zvláštnost autorova postupu lze vidět na s. 42, kde se popis struktur určitého bytostného dění dokládá Reynkovou básní. (To se pak děje i za využití Cézannových reflexí na s. 48 n.) – Obecně pak těkání k básnivému, a asi na dvou místech až k mystické řeči (např. s. 81 „myslet srdcem“), je jedním ze základních rysů autorova psaní.

Na závěr výkladu Heideggerova *Původu uměleckého díla* (s. 50–54) stojí za otázku, zda v souvislosti s ústředním motivem disertace nešlo více rozvinout a využít motiv trojího „Stiftung“.

Na s. 55 nesedí časové zarámování („průběh třicátých let a počátek čtyřicátých“) využitých textů (*O bytnosti pravdy, Původ uměleckého díla*).

Na s. 59 zaznívá apel zřící se představujícího myšlení, aniž je však na daném místě zřejmé, co to představující myšlení je, jak je spojeno s konstitucí subjektu a souvisí s určitou proměnou základního metafyzického stanoviska.

Na téže stránce bych doporučil k úvaze, zda slovní spojení, jako např. „věci věcní svět“ (nebo „světování světa“ na s. 100), nezprůhlednit nějakým jiným vyjádřením. Pokud se text bez dalšího výkladu uzavře do takovýchto esoterických vyjádření, stává se nečitelným.

Co na s. 69 znamená „rozvinutí směrem k poskytování výskytu ve smyslu *poiésis*“? Jak je *poiésis* poskytováním výskytu?

Na s. 93 bych potřeboval vyložit motiv „prozařování světa odpírajícího se ve svém světování“.